

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

Razumkov
centre

УКРАЇНА: ВІД ВІЙНИ ДО МИРУ ТА ВІДНОВЛЕННЯ

Аналітичні оцінки
Серпень 2024

I. НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА ТА ОБОРОНА: ГОЛОВНІ ПОДІЇ, ПРОЦЕСИ, ТЕНДЕНЦІЇ

Серпень 2024 р. відкрив якісно нову фазу російсько-української війни. Операція Сил оборони України на території Курської обл. рф стала повною несподіванкою не лише для широкого загалу, вітчизняних і зарубіжних експертів, урядів країн-партнерів, але й для військово-політичного керівництва росії. З огляду на стримані та фрагментовані коментарі з боку офіційного Києва, складно об'єктивно оцінити ступінь досягнення цілей Курської операції, але оперативні результати та міжнародний резонанс події дозволяє зробити припущення стосовно імовірного стратегічного впливу на подальший перебіг війни. Наразі існують **різні позиції** в оцінках стосовно доцільності та ефективності здійснення наземної військової операції на російській території та перспектив її розвитку. Незалежно від подальшого розвитку подій у зоні Курської операції, вже зараз можна стверджувати, що вона має більш важливе значення, ніж один із **епізодів війни**, а в разі її подальшого успіху (в комплексі з іншими асиметричними діями) може стати переломним моментом російсько-української війни.

Кінець серпня є також приводом для попередніх підсумків літньої наступальної кампанії як найбільш активної фази російського наступу, що розпочався в жовтні 2023 р. Попри значне просування ціною великих втрат у живій силі та техніці на окремих напрямках, російські війська не спромоглися здійснити оперативного прориву. Інтенсивність російських атак очевидно сягнула апогею у серпні, але наразі **відсутні ознаки критичного виснаження** наступального потенціалу у короткотерміновій перспективі.

БОЙОВІ ДІЇ

Розширення театру активних наземних бойових дій на територію рф відкрило нову сторінку в російсько-українському конфлікті. Розпочавши 6 серпня 2024 р. наступ на прикордонні території Курської обл., українські

війська **за три тижні** взяли під контроль близько 1 300 кв. км російської території та майже 100 населених пунктів. Були також взяті в полон 594 російські військовослужбовці, серед яких солдати строкової служби та «кадірівці», наявність яких суттєво стимулює керівництво рф до здійснення обміну полоненими.

Не менш важливо, що російсько-українська війна повернулася у категорію топ-новин світових медіа в позитивному для України контексті.

Станом на кінець серпня темпи наступу дещо уповільнилися, але операція тривала і, **за словами** Президента України В. Зеленського «всі визначені завдання нашої Курської операції реалізуються». Водночас, залишається відкритим питання, які саме **військово-політичні цілі** ставилися Президентом України при ухваленні рішення стосовно цієї операції. Офіційний Київ утримувався від будь-яких коментарів протягом перших днів наступу, а згодом були зазначені окремі завдання як уже частково реалізовані в ході операції (перенесення війни на територію ворога, поповнення обмінного фонду полонених, превентивний удар для унеможливлення російського наступу на Суми, підняття морального духу армії та суспільства). Окрім того, Президент В. Зеленський чітко **задекларував** відсутність намірів України стосовно анексії російських територій і наголосив на стратегічному значенні Курської операції як «частини великого плану перемоги України, яким він поділиться з Президентом США».

Неадекватна реакція очільника кремля на «ситуацію» в Курській обл. виявилася передбачуваною та неочікуваною водночас. Вторгнення іноземних військ на територію росії поставило путіна перед **дилемою** — захищати власну територію чи продовжити загарбницьку війну на знищення сусідньої країни (**освободження Донбаса**), нехтуючи

безпекою власних громадян і законами рф. Путін наразі демонструє впевненість у тому, що воєнні успіхи на Донбасі дозволять йому вирішити «курську проблему» та, імовірно, не вбачає серйозних внутрішньополітичних ризиків чи загроз для власної влади. Відповідь на питання: «Такі дії є прикладом стратегічного мислення чи зразком стратегічних прорахунків?» стане відомою найближчими місяцями.

Згідно з російськими законами про оборону, путін мав би оголосити воєнний стан і мобілізацію, але тоді б виник ризик руйнації чинної конструкції «невійни» з відповідними суспільно-політичними наслідками для режиму. Рішення про запровадження режиму контртерористичної операції (всупереч вимогам російського законодавства) є свідченням неадекватного управлінського рішення, коли відповідальність за військову операцію покладається не на збройні сили, а на спецслужбу (фсб), яка отримує додаткові повноваження з обмеження прав громадян рф на цих територіях. Дії російської армії на власній території мало відрізняються від традиційної тактики випаленої землі із масованим застосуванням ракетно-артилерійських обстрілів і авіаційного бомбардування.

Невідомо наскільки відповідають дії противника, реакція російського населення, міжнародної спільноти розрахунок при плануванні Курської операції. Для прикладу, однією з цілей перенесення бойових дій на міжнародно визнану територію рф був, імовірно, вплив на рівень підтримки політики кремля російським населенням. Однак, останні соціологічні [опитування](#) в росії не зафіксували негайного зниження рівня підтримки війни росіянами наслідку курської операції — переважна більшість населення росії (78%) схвалює т. зв. сво.

Крім того, зроблена путіним заява про готовність до переговорів з Україною лише після виводу українських військ з території Курської обл. могла б бути використана Україною на прийдешньому Саміті миру: висунути пропозицію, яка могла б зацікавити як прецедент країни-учасниці, які самі зазнали жайхт збройних конфліктів, — починати переговори після звільнення обома сторонами окупованих територій.

Як зазначалося вище, військово-політичне керівництво росії визначило пріоритетним

не оборону власної території, а загарбання чужої, аргументуючи це як відповідь на українське вторгнення. Активізацію бойових дій одночасно на кількох ділянках фронту слід сприймати і як неспроможність оперативного реагування на несподівану зміну стратегічної ситуації, і як намір «передавити» Україну, скориставшись залишками ресурсів, і як бажання запевнити внутрішню та зовнішню аудиторію у незламності політики кремля.

Найбільш критична ситуація для Сил оборони України склалася на [Покровському напрямку](#), де російські війська зосередили найбільш боєздатні сили та впритул наблизилися до околиць міста. Темпи просування в самому місті, [ймовірно, знизяться](#), але існує реальний ризик втрати Покровська — ключового логістичного вузла угруповання Сил оборони на Донеччині. На інших ділянках фронту, навіть найбільш гарячих, противник мав доволі обмежені територіальні здобутки протягом місяця.

26 серпня росіяни очікувано (до Дня Незалежності України) завдали [найбільш масштабного масованого комбінованого удару](#) як складової вже традиційної російської стратегії терору проти мирного населення: 127 ракет та 109 ударних безпілотників. Цьому удару передувало майже півторамісячне накопичення ракет, що опосередковано свідчить про місячні спроможності виробництва ракет російською промисловістю. Всього ж протягом місяця росія застосувала 223 ракети різних типів, з яких балістичних — більше 60, що також стало рекордним показником з початку повномасштабного вторгнення. Збільшення кількості ракет зумовлене як нарощуванням власного виробництва, так і поставками з Північної Кореї. Найбільше жертв та руйнувань спричинені саме балістичними ракетами, які росіяни запускали по регіонам, недостатньо захищеними системами ППО типу Patriot і SAMP/T.

Кінець серпня є також приводом для попередніх підсумків літньої наступальної кампанії як найбільш активної фази російського наступу, що розпочався в жовтні 2023 р. Найбільшого просування за три місяці російські війська досягли на Покровському напрямку — майже 21 км. При цьому загальні втрати росіян оцінюються у 107,5 тис. особового складу (близько 36 тис. на місяць), 852 танки, 1813 бойових броньованих машин, 4452 артилерійські системи, 125 одиниць ППО.

Українські Сили оборони в серпні здійснили серію результативних атак по об'єктах військової та критичної інфраструктури, що безпосередньо впливають на спроможності ведення війни, в глибині території РФ. Особливо варто зазначити операцію зі знищення 22 серпня в порту «Кавказ» залізничного порому CONRO TRADER з десятками паливних цистерн, що є цінним внеском у реалізацію комплексної стратегії перемоги та, зокрема, деокупації Криму.

ПОЛІТИЧНІ РІШЕННЯ ТА ДІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ВЛАДИ У СФЕРІ ОБОРОНИ

Генеральним штаб Збройних сил України підготував [пропозиції](#) стосовно надання повноважень командирам військових частин з призову військовозобов'язаних, які виявили бажання проходити службу саме в їх частині, без залучення територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки (ТЦК та СП). Запропоновані зміни дозволять спростити процес мобілізації, покращити якість відбору кандидатів відповідно до потреб військової частини та побажань мобілізованих.

У ЗСУ [створюється](#) «єдина система по роботі з членами сімей загиблих (померлих), зниклих безвісти, полонених військовослужбовців». Служби соціального супроводу (патронації) будуть комплектуватися військовослужбовцями, звільненими з полону, та тими, хто за стан здоров'я не може брати участь у бойових діях.

Завдяки запровадженню змін до нормативно-правової бази досягнуто однієї з цілей – здійснення обліку військовозобов'язаних. [За словами](#) члена комітету Верховної Ради з питань національної безпеки, оборони та розвідки Ф. Веніславського, «мільйони громадян оновили свої дані через Резерв+, сотні тисяч – через ТЦК та СП і ЦНАП». Він окремо наголосив на ефективності застосування «Резерв+», який суттєво полегшив процес обліку за умов, коли паперова система «була суттєвим чином знищена, а електронний облік військовозобов'язаних у форматі, передбаченому законом про Єдиний реєстр, ще не запрацював». За даними [The New York Times](#), Україна після набуття чинності новим законом про мобілізацію у травні 2024 р. досягла показника щомісячної мобілізації у 30 тис. осіб, що втричі більше за [показники грудня 2023 р.](#)

Водночас, ключові проблеми мобілізації, такі як якість особового складу, залишаються вирішеними лише частково. [За словами](#) народного депутата України Р. Костенко (полковника СБУ, учасника російсько-української війни), ТЦК в гонитві за чисельними показниками мобілізують людей, яких відмовляються брати військові частини і ті залишаються в навчальних центрах, отримують зарплату, а звільнити їх не можна. В контексті якості актуальним є питання вікового діапазону бійців, який наразі становить 25-60 років, хоча [на думку](#) самих військових «люди в 40+ ... вважаються старими для виконання штурмових завдань».

Україна продемонструвала чергові зразки успішної розробки, виробництва та застосування інноваційних озброєнь. 24 серпня з'явилось повідомлення про застосування ракети-дрона дальньої дії (600-700 км) «Паляниця» українського виробництва та успішні випробування балістичної ракети. Протягом місяця українські безпілотники вразили кілька важливих цілей в російському тилу на віддалі більше 1 000 км. У сегменті FPV-дронів українські виробники наближаються до [повної локалізації](#) виробництва, що забезпечить від небажаної залежності від поставок китайських комплектуючих.

Уряд Данії [повідомив](#) про виділення близько 116 млн доларів на реалізацію ініціативи із закупівлі зброї в українських виробників. Найближчим часом Сили оборони отримають перші САУ «Богдана» з партії (18 од.), які були замовлені Данією. Реалізація подібних проектів вирішує одночасно два критично важливих завдання: постачання зброї та розвиток вітчизняної оборонної промисловості.

У Стамбулі відбувся [спуск на воду українського корвета](#) «Гетьман Іван Виговський». Ще один корвет «Гетьман Іван Мазепа» знаходиться на етапі будівництва. Будівництво бойових кораблів є довгостроковою інвестицією у розвиток оборонних спроможностей України.

МІЖНАРОДНІ ПОДІЇ (ЗОВНІШНІ ФАКТОРИ)

Залишається невирішеною проблема обмежень, запроваджених адміністрацією Байдена, на застосування далекобійних

засобів ураження іноземного виробництва. Видання [Forbes](#) повідомило про втрату унікальної можливості знищення десятків російських літаків Су-34 цього літа, коли кілька десятків Су-34 були передислоковані на авіабазу Воронеж-Мальшево за 100 миль від кордону з Україною, але через заборону США застосовувати далекобійну зброю по російській території його було втрачено. Як зазначає [Forbes](#), на запит українського командування дозволити застосувати ракети АТАСМС, адміністрація Президента Байдена відповіла категорично відмовою, а росіяни незабаром передислокували ці літаки на більш віддалені від лінії фронту аеродроми. При цьому увага політичного керівництва США штучно та помилково зосереджується на знищенні російської авіації на аеродромах. Проте, головними мішенями для АТАСМС є російські об'єкти паливної інфраструктури, тилові логістичні об'єкти, місця зосередження військ і маршрути перекидання резервів.

У контексті політичних обмежень, варто звернути увагу на відсутність предметної реакції з боку кремля та західних партнерів на факти використання бронетехніки та зброї західного виробництва під час Курської операції. Кремль обмежився гнівними заявами та погрозами на адресу партнерів, а Пентагон [заявив](#), що Україна може застосувати зброю, передану Сполученими Штатами в межах Курської обл. Даний сигнал є позитивним на фоні новин про те, що Білий дім розглядає можливість розширення зони застосування свого озброєння на території рф.

[Північна Корея](#) презентували нові дрони-камікадзе власного виробництва, які зовні нагадують російський «Ланцет», що може свідчити підтвердженням передачі росією технологій виробництва сучасних дронів в обмін на постачання артилерійських снарядів і ракет.

Періодичні повідомлення про загрозу вторгнення з території Білорусі носили радше характер інформаційно-психологічної операції, ніж оцінки реальної загрози. Їх (білоруських маневрів і відповідних інформаційних вкидів) головною метою залишається

створення додаткової напруги на північному кордоні України та, відповідно скоювання частини українських резервів. Хоча ймовірність втягування Білорусі у війну оцінюється як [вкрай низька](#), МЗС України 25 серпня опублікував [заяву стосовно недружніх дій Республіки Білорусь](#), закликавши посадових осіб Білорусі «не робити трагічних для власної країни помилок під тиском москви» та попередивши, що у разі порушення державного кордону «всі скупчення військ, військові об'єкти і шляхи постачання на території Білорусі будуть законними цілями для Збройних сил України».

РОСІЯ

Кремль знову активізував тему ядерного шантажу, зробивши чергову [офіційну заяву](#) про наміри внесення змін до ядерної доктрини. Не розкриваючи деталей запланованих змін, заступник міністра закордонних справ рф [наголосив](#) на намірах врахування того, «що пов'язано з ескалаційним курсом наших західних противників у зв'язку з сво». Насправді ж, на думку багатьох українських та іноземних експертів, кремль своїми ядерними ультиматумами загнав себе за «червоні прапорці» і зараз роздратовано намагається знайти шляхи виходу з глухого кута.

Отже, аналіз найбільш важливих подій, політичних заяв та рішень дозволяє зробити наступні висновки:

- ✓ Курська операція є спробою України перехопити стратегічну ініціативу і в разі її успішного продовження в комплексі з іншими асиметричними діями може стати переломним етапом війни;
- ✓ Активність майже 12-місячного російського наступу, імовірно, наближується до кульмінації. Попри значні тактичні та територіальні здобутки противника, Сили оборони України не допустили прориву фронту;
- ✓ Курська операція імовірно є частиною комплексного плану перелому ходу війни та стратегії перемоги України, анонсованої Президентом.

II. ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА

Серпень, який традиційно вважається певною «преамбулою» нового політичного сезону, був насичений рядом важливих подій і акцій, які мали глобальне та регіональне значення. Зокрема, змінився характер і зміст виборчого процесу в США, зросла загроза ескалації бойових дій на Близькому Сході, ускладнилася ситуація в деяких суспільних з Україною країнах, набула міжнародного резонансу операція ЗСУ на території РФ тощо. Водночас тривав діалог з іноземними партнерами, Київ просував на світовій арені власні інтереси й ініціативи.

МІЖНАРОДНІ ПРОЦЕСИ ТА ПОДІЇ

Віцепрезидентці США К. Гарріс протягом серпня вдалося перезавантажити виборчі перегони, додати оптимізму та впевненості не лише виборцям-демократам в США, а й окремим скептично налаштованим представникам європейського істеблішменту. К. Гарріс отримала повну підтримку і карт-бланш на з'їзді Демократичної партії (19-22 серпня) і, згідно з [соціологічними опитуваннями](#), її популярність набула позитивної динаміки, і вона почала дещо випереджати Д. Трампа на загальнонаціональному рівні. Зрозуміло, що це локальна тенденція, але так чи інакше штаб Д. Трампа змушений корегувати тактику дій на виборах. Своєю чергою, важливо те, що К. Гарріс у передвиборчих заявах і виступах чітко [визначила](#) солідарність з Україною і підтримку євроатлантичного партнерства: «Як президентка, я буду твердо стояти на боці України і наших союзників по НАТО... Ми й надалі підтримуватимемо Україну в її боротьбі за свободу проти російської агресії».

Зберігається загроза ескалації бойових дій на Близькому Сході. Ситуація загострилася внаслідок ліквідації ізраїльськими спецслужбами ватажків терористичних угруповань ХАМАС і Хезболли. Зросла інтенсивність бойових дій на ізраїльсько-ліванському фронті. Миротворчі зусилля посередників — США, Єгипту і Катару не призвели до позитивних результатів. Попри тривалі переговори мирний «план Байдена» з припинення вогню в Газі і звільнення заручників реалізувати поки не вдалося. Водночас лідери Британії, Франції і Німеччини у спільній заяві попередили іранське керівництво щодо

неприпустимості подальшого загострення конфлікту. Вибухонебезпечна ситуація в регіоні зберігається.

Мірою наближення виборів ускладняється внутрішня ситуація в Грузії та Молдові. З 1 серпня в Грузії запрацював т. зв. «реєстр іноагентів». Внаслідок ухвалення реакційного проросійського «закону про іноагентів» правляча партія «Грузинська мрія» на чолі з одіозним олігархом Б. Іванішвілі загальмувала процес євроінтеграції, погіршила відносини з США і фактично здійснює «антизахідний розворот» зовнішнього курсу. У планах діючої влади законодавча заборона опозиції та союз з росією. Вирішальним моментом стануть парламентські вибори (26 жовтня), які з огляду на висхідну конфронтацію влади і опозиції можуть призвести до гострої внутрішньополітичної кризи в країні. Своєю чергою, також в жовтні в Молдові відбудуться президентські вибори, які Москва намагатиметься перетворити на проросійський реванш. Офіційний Кишинів запроваджує заходи зі мінімізації російського впливу. Зокрема, 7 серпня ЦВК Молдови відмовив у реєстрації проросійського блоку «Перемога» олігарха-втікача І. Шора.

Як вже зазначалося в попередніх моніторингових дослідженнях, триває і поглиблюється розмежування світової спільноти в координатах «демократія-авторитаризм». Альянс авторитарних держав намагається посилити вплив серед країн Глобального Півдня, сформувати геополітичний центр противаги колективному Заходу. Саме в цьому контексті слід розглядати [четвертий раунд](#) «човникової дипломатії» Китаю — відвідання на початку серпня спецпредставником КНР Лі Хуеєм Бразилії, ПАР та Індонезії. Ідеться про консолідацію довкола Китаю «незахідних» країн, у т. ч. шляхом просування «мирних» ініціатив Пекіна щодо припинення війни в Україні. Знаковим фактом в цьому контексті є й те, що 18 серпня російський диктатор відвідав Азербайджан, а вже 20 серпня офіційний Баку [подав заяву](#) на вступ до БРІКС. Також фрагментом згаданого глобального протистояння слід вважати антиукраїнський демарш проросійського воєнного керівництва африканських країн Нігеру і Малі, які розірвали дипломатичні

відносини з Україною через те, що нібито Київ допомагав повстанцям-туарегам.

ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ ВЛАДИ

Українська влада вдосконалила та доповнила систему зовнішніх пріоритетів. 19 серпня на нараді послів України В. Зеленський **окреслив** п'ять напрямів дій на зовнішній арені. *Перше.* Добиватися у наших союзників (США, Велика Британія, Франція, Німеччина) зняття обмежень на застосування зброї на території росії. *Друге.* Сприяти зміцненню і розширенню санкцій проти країни-агресора зокрема, її атомній галузі, тіншового танкерного флоту, банківського сектору тощо. *Третє.* Забезпечувати оперативну і своєчасну військово-фінансову допомогу, зростання інвестицій в українську економіку з боку країн-партнерів, у т. ч. в рамках укладених довгострокових домовленостей. *Четверте.* Сприяти консолідації та єднанню світової спільноти українців навколо захисту України, просуванню її національних інтересів і зміцненню позицій у світі. Для цього потрібно створити нову структуру і посилити інституційну присутність України в країнах-партнерах. *П'яте.* Організувати проведення в цьому році другого Саміту миру, збільшувати коло підтримки рішень першого саміту.

Своєю чергою, на нараді послів Прем'єр-міністр України Д. Шмигаль назвав **основні напрями економічної дипломатії**: а) акумулювання макрофінансової допомоги від партнерів; б) отримання допомоги на відбудову країни; в) посилення санкцій проти агресора; г) стимулювання залучення іноземних інвестицій; г) просування українських товарів на світові ринки.

Політичний діалог з іноземними партнерами

У серпні, порівняно з попередніми місяцями, інтенсивність політичного діалогу дещо знизилася, однак до активу української дипломатії можна віднести ряд важливих контактів і зустрічей. Зокрема, 23 серпня відбувся перший в історії візит в Україну Прем'єр-міністра Республіки Індії Н. Моді, в рамках якого було підписано чотири угоди і оприлюднена **спільна Заява** України та Індії, у якій, зокрема, наголошується на «забезпеченні всеосяжного, справедливого й тривалого миру» на основі поваги до територіальної цілісності та суверенітету держав. Цей візит мав скоріше символічне значення і демонстрував наміри Індії виступити в ролі

посередника-миротворця. При цьому питання приєднання Індії до української Формули миру залишається відкритим. Важливими були переговори з Президентом США, Канцлером Німеччини, а також зустрічі в Києві з Президентом Польщі і Прем'єр-міністеркою Литви. Досить інтенсивними були контакти з урядовцями і депутатами США, Великої Британії. Своєю чергою, на початку серпня глава МЗС Д. Кулеба здійснив четверте африканське турне, вперше відвідавши Малаві, Замбію і Маврикій. Слід відзначити також низку консультацій і переговорів з парламентарями і урядовцями Великої Британії, Фінляндії, Норвегії, Бразилії тощо.

Протягом місяця відбулися традиційні процедури ротації голів дипломатичних місій, акредитованих в Україні. Президент В. Зеленський **прийняв вірчі грамоти** новопризначених послів Мексиканських Сполучених Штатів, Італійської Республіки, Словацької Республіки, Королівства Нідерланди, Республіки Індія, Королівства Бельгія.

Просування українських інтересів та ініціатив на світовій арені

Офіційний Київ намагався конвертувати політичний діалог з країнами-партнерами та контакти на міжнародних майданчиках у практичну військово-фінансову допомогу і реалізацію національних інтересів та ініціатив.

Перше. Головним завданням є і залишатиметься опір російській агресії, акумуляція зовнішньої підтримки, у т. ч. забезпечення поставок зброї для фронту і зміцнення протиповітряної оборони країни. Окреслюючи події та тенденції місяця у сфері безпеки, слід насамперед відзначити операцію ЗСУ в Курській обл., що мала широкий міжнародний резонанс і геополітичне значення. Протягом серпня ряд держав, зокрема США, Данія, Німеччина, країни Балтії оголосили про чергові партії військової допомоги Києву. Через Світовий Банк Україна отримала безповоротний грант від США у розмірі \$3,9 млрд. Також Єврокомісія перерахувала Україні майже €4,2 млрд в рамках програми Ukraine Facility.

28 серпня Київ ініціював онлайн засідання Ради Україна-НАТО на рівні міністрів оборони з питань зміцнення системи ППО України. А у наступні дні відбулись неформальні зустрічі глав МЗС і міністрів оборони країн Євросоюзу, де також розглядалися проблеми посилення військової підтримки нашої країни. Однак попри це залишаються відкритими

гостроактуальні для України питання дозволу на використання західної зброї на території РФ і створення з країнами-партнерами щита протиповітряної оборони над західними регіонами України. Водночас негативно впливають на ситуацію на фронті хронічні затримки з поставками в Україну запланованих пакетів військової допомоги з боку держав-союзників.

Друге. Українська влада активізує підготовку до другого Саміту миру. Розпочалось формування спільного плану з реалізації пунктів Формули миру. Зокрема, 22 серпня відбулась [перша онлайн-конференція](#) робочої групи з реалізації пункту Формули миру «Енергетична безпека», в якій взяли участь представники понад 40 країн-партнерів і міжнародних організацій. Конференція ухвалила спільне комюніке з енергетичної безпеки.

Паралельно триває підготовка до IV Саміту Кримської платформи, як відбудеться в Києві у вересні 2024 р.

Третє. Триває підготовка до підписання угод щодо співробітництва у сфері безпеки з країнами-партнерами в рамках Спільної Декларації G7. Нині такі угоди укладені вже з 25 країнами світу. Проведено фінальний раунд переговорів з Ірландією, розпочато переговори з Чорногорією. Паралельно Київ і Лондон провели консультації щодо укладення [нової посиленої угоди](#), яка базуватиметься на угоді про співробітництво у сфері безпеки (2024 р.) і угоді про політичне співробітництво, вільну торгівлю і стратегічне партнерство (2020 р.).

ТЕНДЕНЦІЇ ТА ЗДОБУТКИ НА ШЛЯХУ ІНТЕГРАЦІЇ ДО ЄС

Загалом є підстави прогнозувати, що чинне головування Угорщини в ЄС буде проблемним і конфліктним для Євросоюзу і малопродуктивним для України. Об'єктивно нині триває певна пауза у процесі української євроінтеграції, пов'язана насамперед зі складним процесом формування складу Єврокомісії та затвердженням його Європарламентом. На кінець серпня п'ять країн ЄС [не представили свої кандидатури](#) на посади еврокомісарів. За оптимістичними прогнозами Єврокомісія має розпочати роботу в листопаді 2024 р. А перші переговорні розділи, очевидно, будуть відкриті для України в січні 2025 р. під час головування Польщі. (Однак той факт, що наприкінці серпня знову виник [публічний конфлікт](#) довкола історичних проблем українсько-польських відносин, до

якого долучився глава Уряду Польщі Д. Туск, свідчить, що діалог Києва і Варшави, зокрема в рамках розширення ЄС, буде непростим).

Загалом, нинішній період євроінтеграції не можна вважати втраченим часом. Українська сторона зробила ряд важливих кроків на шляху приєднання до ЄС, які знімають ряд вимог Брюсселя і зміцнюють переговорні позиції Києва.

✓ В серпні набув чинності Закон про ратифікацію Римського статуту Міжнародного кримінального суду (це обов'язкова умова для вступу до ЄС). Україна стала 125-м членом МКС.

✓ Верховна Рада ухвалила ряд євроінтеграційних законів – ратифікувала Угоду про участь України у програмі ЄС по боротьбі із шахрайством (EUAF) і [ухвалила Закон України](#) «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо імплементації деяких положень Митного кодексу ЄС».

✓ Віцепрем'єрка з питань європейської і євроатлантичної інтеграції України О. Стефанішина 20 серпня на Конгресі місцевих та регіональних влад презентувала [урядовий план](#) щодо створення посад заступників голів обласних військових адміністрацій з питань європейської інтеграції.

✓ У серпні спільно з експертами ЄС відбулась низька скринінгових сесій щодо адаптації національного законодавства до норм Євросоюзу. Триває підготовка дорожніх карт з реформи державного управління і верховенства права для переговорного кластеру №1 («Основи процесу вступу до ЄС»).

Підсумовуючи події та процеси серпня, слід визначити наступне. На фоні ефективної операції ЗСУ в Курській обл. виявляються все більш контрпродуктивними і проблемними як обмеження країн-партнерів на використання їхньої зброї на території РФ, так і затримки з поставками запланованої військової допомоги. У цій ситуації зростає актуальність, з одного боку, зміцнення результативності формалізованого довгострокового партнерства з державами-союзниками у сфері безпеки. А з іншого – інтенсифікація санкційного процесу, міжнародної ізоляції та політико-дипломатичного тиску на країну-агресора з метою примушення до миру. З огляду на це (а також на різні псевдомиротворчі ініціативи і плани), підвищується пріоритетність організації та проведення другого Саміту миру.

III.

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВА СФЕРА

ЗАХИСТ СУВЕРЕНІТЕТУ ТА ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ЦІЛІСНОСТІ УКРАЇНИ

В умовах широкомасштабної російської агресії захист суверенітету та територіальної цілісності України традиційно перебуває в центрі уваги законодавчої діяльності ВРУ. 12 серпня 2024 р. набули чинності ухвалені українським парламентом Закони «Про затвердження Указу Президента України «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні» та «Про затвердження Указу Президента України «Про продовження строку проведення загальної мобілізації». Ухвалення цих законів обумовлене насамперед триваючою збройною агресією РФ проти України, постійною потребою комплексного забезпечення оборони держави, підтримання боєздатності Збройних сил України, забезпечення прав та свобод людини. Відтак, строк дії воєнного стану та проведення загальної мобілізації в Україні з 12 серпня 2024 р. продовжено на 90 діб.

В серпні місяці набули чинності низка законів України, які безпосередньо пов'язані із правовим регулюванням організації захисту суверенітету та територіальної цілісності України, удосконалення правового статусу військовослужбовців ЗСУ, покращенням їхнього соціального захисту, а також соціального захисту членів родин військовослужбовців ЗСУ. Серед них Закони «Про внесення змін до деяких законів України щодо правового статусу іноземців та осіб без громадянства, які беруть участь у захисті територіальної цілісності та недоторканності України» (від 20 серпня 2024 р. № 3897-IX), «Про внесення змін до Закону України «Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України» щодо вдосконалення порядку отримання, декларування та поведження з вогнепальною зброєю» (від 20 серпня 2024 р. № 3899-IX) та «Про внесення зміни до статті 3 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» (від 20 серпня 2024 р. № 3900-IX). Кожен із цих нормативних актів має свою чітку «ділянку» правового регулювання суспільних відносин, пов'язаних з організацією захисту суверенітету та територіальної

цілісності держави, правовим статусом військовослужбовців ЗСУ та членів їхніх родин, а також рядом інших важливих питань, які не були належним чином врегульовані раніше.

Так, відповідно до положень Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо правового статусу іноземців та осіб без громадянства, які беруть участь у захисті територіальної цілісності та недоторканності України», після набуття ним чинності передбачена, зокрема, можливість набуття громадянства України у спрощеному порядку особами, які в установленому порядку проходять, або проходили військову службу за контрактом у ЗСУ, Державній спеціальній службі транспорту або Нацгвардії України, а також особами, залученими до захисту України у складі сил ТРО або добровольчих формувань територіальної громади. Крім того, законом також передбачена можливість подання декларації про відмову від іноземного громадянства замість документа про припинення іноземного громадянства разом із заявою про набуття громадянства України (особами, які проходять, або проходили військову службу в силах оборони, або їх подружжю та дітям), а також можливість подання для набуття громадянства України іноземцям та особам без громадянства, які захищають Україну в складі Сил оборони подавати паспортний документ, термін дії якого закінчився, чи надання дозволу особам, які набули громадянство України під час воєнного стану і подали зобов'язання про складання іспитів з основ Конституції України, історії України і на рівень володіння державною мовою та які проходять військову службу за контрактом, виконати взяте зобов'язання протягом двох років з дня припинення чи скасування воєнного стану як такого.

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА

24 серпня 2024 р. в парламентській газеті «Голос України» було офіційно оприлюднено Закон України «Про захист конституційного ладу у сфері діяльності релігійних організацій», який буквально напередодні Дня Незалежності України ухвалила ВРУ. Цією

подією формально покладено «крапку» в довготривалій парламентській історії законодавчої «заборони московської церкви» в Україні (Законопроект № 8371).

Ухвалюючи даний акт, українські парламентарі виходили насамперед з необхідності дотримання та гарантування конституційного права на свободу совісті та віросповідання (ст. 35 Конституції України), а також принципів та засад ст. 9 та 11 Європейської конвенції з прав людини, що передбачають права на свободу совісті, релігії та об'єднання у релігійні організації і можливість обмеження відповідних прав законом в інтересах національної або громадської безпеки, захисту прав і свобод інших осіб.

При цьому, народні депутати України, зважаючи на збройну агресію РФ проти України, підтримку цієї агресії Російською православною церквою – окремо відзначили, що численні протиправні дії Російської православної церкви та підлеглих їй релігійних організацій на території України створюють загрозу національній та громадській безпеці, правам і свободам громадян України. Саме тому, зважаючи на те, що Російська православна церква є ідеологічним продовженням режиму держави-агресора, співучасницею воєнних злочинів та злочинів проти людяності, що вчиняються від імені РФ та ідеології «русского міра», діяльність в Україні Російської православної церкви заборонена.

Відповідно, діяльність релігійних організацій, афілійованих з іноземною релігійною організацією, діяльність якої в Україні заборонена безпосередньо, або як складова частина іншої релігійної організації, не допускається, і такі релігійні організації припиняються у встановленому законом порядку (ч. 1 та 2 ст. 3 Закону). Законом, зокрема, передбачено наслідки заборони діяльності в Україні іноземної релігійної організації, особливості припинення релігійної організації з мотивів пропаганди ідеології «русского міра», особливості провадження у справах за

адміністративними позовами про припинення релігійної організації тощо.

Хоч Закон набирає чинності через 30 днів з дня його опублікування, громадам УПЦ МП фактично надана можливість протягом майже цілого року (до 9 місяців) вирішити питання щодо «розірвання» своїх зав'язків із Російською православною церквою. Крім того, ухваленням цього Закону, з формальної точки зору, передбачено тільки заборону діяльності в Україні релігійних організацій із центрами впливу у Росії як таких, а не церкви (УПЦ МП) загалом. Іншими словами, забороні, в разі невиконання встановлених Законом вимог, підлягатимуть тільки конкретні парафії, монастирі, навчальні заклади та інші юридичні особи УПЦ МП, яких в Україні є більше 12 тис.

РЕАЛІЗАЦІЯ СТРАТЕГІЧНОГО КУРСУ НА НАБУТТЯ ПОВНОПРАВНОГО ЧЛЕНСТВА УКРАЇНИ В ЄС ТА НАТО

Вагомим кроком на шляху до практичної реалізації незворотності європейського та євроатлантичного курсу України, конституційно закріпленого у 2019 р., стала ратифікація українським парламентом 21 серпня 2024 р. Римського статуту Міжнародного кримінального суду. Адже з ратифікацією цього документу Україна стає повноправним учасником Міжнародного кримінального суду.

Останнє, фактично, відкриває для українців доступ до спеціального Цільового фонду Міжнародного кримінального суду для потерпілих осіб. Іншими словами, численні потерпілі від російських воєнних злочинів матимуть більші шанси на отримання компенсацій, оскільки наша держава зможе впливати на розподіл цих коштів. Крім того, Україна зможе брати участь у роботі Асамблеї держав-учасниць Міжнародного кримінального суду, висувати своїх кандидатів на посаду судді, брати участь у виборах судді та прокурора Міжнародного кримінального суду тощо.

IV. ЕКОНОМІКА

РІШЕННЯ

Україна і провідні партнерські країни послідовно виконують і ухвалюють нові угоди, спрямовані на підтримку нашої країни.

Так, Верховна Рада 22 серпня [ратифікувала Угоду](#) між Україною та Сполученим Королівством Великої Британії і Північною Ірландією про політичне співробітництво, вільну торгівлю та стратегічне партнерство.

Вказане продовження лібералізації торгівлі товарами загалом [сприятиме поживленню торгівлі](#) між Україною та Великою Британією та нарощуванню вітчизняними виробниками експорту власної продукції, яка постачається на британський ринок. Україна також матиме можливість більш гнучкого планування експортної логістики та у перспективі збільшити експорт товарів з високою доданою вартістю.

Верховна Рада також [ратифікувала Грантову угоду](#) між Україною та Францією щодо сприяння відновленню та підтримці критичної інфраструктури та пріоритетних секторів економіки України. Угода передбачає залучення €200 млн грантових коштів, які будуть переважно призначені для тих підприємств, що інвестуватимуть у критичну інфраструктуру України.

Поряд з цим, Верховна Рада ратифікувала фінансову угоду «Програма відновлення України III» між Україною та Європейським інвестиційним банком, що має покращити інвестиційну привабливість України.

Крім того, Парламент ратифікував угоди між Україною та ЄС [про участь у програмі Союзу щодо боротьби із шахрайством](#). Згідно з вказаною Угодою, Україна братиме участь у програмі як асоційована країна в усіх частинах Програми, тією мірою, якою чинні правові вимоги, характер або обсяг фінансованих заходів дозволяють участь третіх країн.

Участь України у програмі дозволить долучитися до спільної для країн ЄС програми, у рамках якої Європейська комісія надає фінансування, зокрема для створення і реалізації ефективних ІТ-інструментів, спрямованих на посилення транснаціональної співпраці з Єврокомісією, а також надання технічної та оперативної підтримки національним розслідуванням, зокрема митним і правоохоронним органам для посилення боротьби із шахрайством та іншою незаконною діяльністю.

Як раніше повідомлялось, Україна та Світовий банк підписали угоду про [надання гранту від США](#) на \$3,9 млрд. Угоду було підписано в рамках проекту «Мир в Україні», який є основним інструментом Світового банку в наданні фінансової допомоги Україні з початку повної війни у 2022 р. Відтак, на початку серпня Україна отримала \$3,9 млрд безповоротного гранту, який став [першим траншем прямої](#) бюджетної підтримки від Сполучених Штатів у 2024 р. Зазначимо, що загалом Україна цього року отримує від США \$7,8 млрд прямої бюджетної допомоги, що дозволить впевнено пройти цей фінансовий період.

За даними Міністерства фінансів, за допомогою програми «Мир в Україні» було залучено понад \$25 млрд, а нова угода збільшить суму майже до \$30 млрд, більшу частину яких надали США. (Див. також підрозділ «Події, процеси,...».)

Слід вказати і не стримуючі чинники. Агентство Fitch [знизило кредитний рейтинг](#) України до рівня «обмежений дефолт» після завершення пільгового періоду виплат за єврооблігаціями 2026 р. Це рішення було ухвалено після набуття чинності законом, який дозволяє Україні зупинити виплати за зовнішнім боргом до 1 жовтня через війну з росією. У рамках цього закону Україна розпочала процес отримання згоди власників облігацій на реструктуризацію \$20 млрд міжнародних боргових зобов'язань.

Раніше повідомлялось, що агентство Fitch Ratings **знизило довгостроковий рейтинг дефолту** країни в іноземній валюті з «СС» до «С», що означає перехід від ймовірного дефолту до неминучого. Зауважимо, Fitch, як правило, не надає прогнозів для країн із рейтингом нижче «ССС+», що підкреслює серйозність фінансової ситуації в Україні.

Водночас Fitch залишило рейтинг внутрішньої валюти України на рівні «ССС-», що свідчить про те, що цей борг, ймовірно, не буде включений у реструктуризаційні угоди із зовнішніми кредиторами.

Також нагадаємо, що 2 серпня агентство S&P Global своєю чергою знизило рейтинг України до рівня «вибірковий дефолт», зазначивши значимі фінансові ризики для країни.

ПОДІЇ, ПРОЦЕСИ, ТЕНДЕНЦІЇ

Як вказувалось раніше, за оцінками та прогнозами НБУ, представленими у квітневому інфляційному звіті, **відновлення економіки триватиме**, хоча буде стриманим. Такі припущення підтверджуються на практиці. Так, за **оцінками НБУ**, споживча інфляція в липні очікувано продовжила зростати з огляду на поступове вичерпання впливу тимчасових чинників, що забезпечували її низький рівень у першому півріччі 2024 р., відтак у річному вимірі **пришвидшилася** до 5,4% (з 4,8% у червні). У наступні місяці очікується подальше прискорення інфляції передусім через стрімке зростання цін виробників, зокрема у частині збільшення витрат бізнесу на оплату праці та електроенергію, підвищення акцизів та ефекти перенесення девальвації гривні в попередні місяці.

За **інформацією Держстату**, Індекс цін виробників промислової продукції (показник середнього рівня зміни відпускних оптових цін на сировину, матеріали та товари проміжного споживання) у липні 2024 р. зріс на 8,8%, порівняно з червнем. У річному вимірі зростання індексу цін виробників прискорилося до 33,3%, що є найвищим річним рівнем виробничої інфляції з початку 2023 р.

Прискорення виробничої інфляції зумовлено **переважно енергетичною складовою**, насамперед, через втрати у генеруючих

потужностях, імпорт більш дорогої електроенергії, зростання витрат на альтернативні джерела енергопостачання тощо – в енергетичі індекс цін виробників рік до року сягнув 66,6%.

Одним з негативних наслідків такого стрімкого зростання цін виробників є те, що утворюється т. зв. інфляційний навіс, який провокує прискорення інфляції і на споживчих ринках. Зокрема, у річному вимірі інфляція у виробництві харчових продуктів досягла 14%.

Підтримати купівельну спроможність населення, як і раніше, дозволяють партнерські кошти. Зокрема, Міністерство фінансів України залучило понад \$93 млрд бюджетної **підтримки від міжнародних партнерів** із лютого 2022 р. Такі кошти спрямували на першочергові потреби в соціальній та гуманітарній сфері.

Мінфін спільно зі Світовим банком (СБ) намагаються забезпечити прозорість залучення і використання коштів. Уточнюється, що через механізми СБ до України надійшло вже близько \$40 млрд, які «мають цільове призначення, узгоджене між партнерами та українським урядом».

У межах **інструменту ЄС Ukraine Facility** на 2024-2027 рр. обсягом €50 млрд, із яких уже залучено €7,9 млрд, ЄС створив Аудиторську раду. Метою є постійний моніторинг та контроль з недопущення зловживань у використанні фінансування, яке надає Євросоюз».

Позитивною рисою нинішнього стану економіки України є послідовне посилення зовнішньоторговельної сфери. За 7 місяців 2024 р. товарообіг України сягнув \$61,7 млрд. Протягом січня-липня Україна імпортувала товарів на суму \$39,1 млрд, а експортувала – на \$22,6 млрд. Про це **йдеться** на сайті Держмитслужби.

Зауважимо, що втрати в енергетичній сфері (внаслідок російських бомбардувань і вимушеного зменшення виробництва електроенергії) виявили тиск і на платіжний баланс. Так, імпорт в липні **зріс передусім** через більший імпорт електроенергії, а також вищі обсяги ввезення продукції

машинобудування, пов'язаної зі забезпеченням доступу до електроенергії.

Важливою характеристикою структури торгівлі є те, що **оподаткований імпорт** становив \$32,9 млрд, тобто 84% загальних обсягів імпортованих товарів, що має високе значення для наповнення державного бюджету.

За даними Держмитслужби, найбільші обсяги імпорту товарів надійшли до України з Китаю — \$7,7 млрд, Польщі — \$4 млрд і Німеччини — \$3,1 млрд; а найбільше експорту спрямовувалось до Польщі — на \$2,4 млрд, Іспанії — на \$1,8 млрд, Китаю — на \$1,8 млрд.

Слід, однак, зазначити, що, крім значного торговельного дефіциту, структурі експорту-імпорту притаманні, як і раніше, галузеві дисбаланси. Країна, зокрема, експортує переважно товари з низьким рівнем переробки (сировинні і напівсировинні), а імпортує промислові товари значного рівня переробки.

Так, у загальних обсягах ввезених у січні-липні 2024 р. товарів близько половини становили:

- ✓ машини, устаткування та транспорт — \$13,4 млрд (при митному оформленні зазначених товарів до бюджету сплачено 97,5 млрд грн, це 30% надходжень митних платежів);
- ✓ паливно-енергетичні — \$5,1 млрд (при митному оформленні зазначених товарів до бюджету сплачено 82,2 млрд грн, це 26% надходжень митних платежів).

Водночас до трійки найбільш експортованих з України товарів увійшли продовольчі товари — \$14,1 млрд, метали та вироби з них — \$2,5 млрд, мінеральні продукти — \$2 млрд.

Слід при цьому зауважити, що для України важливим є збереження на міжнародних ринках тих ніш, де країна має абсолютні та відносні переваги. Насамперед це стосується аграрного сектору і виробництва продуктів харчування.

Станом на 12 серпня 2024 р., **Україна експортувала** 4,9 млн т зернових і зернобобових

культур із початку нового маркетингового року (липень — червень), що на 58,9% більше проти аналогічного періоду минулого року. Зокрема, у серпні Україна експортувала 1,26 млн т зернових, що на 48,6% перевищує показник минулого року.

Також позитивною тенденцією є те, що вітчизняні аграрники підвищують рівень **переробки аграрної продукції** і відповідного експорту. Так, загальний експорт українського борошна з початку сезону на 12 серпня становив 6,3 тис. т (у 2023/24 — 14,9 тис. т), з яких пшеничного борошна — 5,7 тис. т (14,3 тис. т).

Іншим позитивним прикладом диверсифікації міжнародних ринків є те, що відбувається збільшення і покращення **внутрішньої переробки насіння** ріпаку та сої, а також експорту ріпакової та соєвої олій і шротів, що стало помітним трендом розвитку олійно-жирової галузі України протягом останнього року.

Водночас відбувається **збільшення експорту соняшникової олії**. Зокрема, у першій половині року експорт збільшився проти відповідного періоду 2023 р. на 30%.

Вказане посилення експортної спроможності України в аграрній сфері має позитивний вплив і на фінансовий сектор. Так, у першій половині серпня акції чотирьох українських агрохолдингів **продовжили зростати** на міжнародних фондових біржах.

Зміцненню аграрного сектору може сприяти і сміливий (хоча й неоднозначний) інституційний крок — Фонд держмайна завершив корпоратизацію ДП «Фонд аграрних інвестицій», на базі якого **створено** ТОВ «Державний земельний банк». Вкажемо, що ідеологічно проект «Земельний банк» **спрямований на ефективне використання** державних земель, збільшення надходжень до державного бюджету, з якого фінансуються Сили оборони, та створення рівних умов для всіх учасників ринку. Однак експерти часто вказують високі корупційні ризики, які раніше неодноразово проявлялись у земельних питаннях. Тому владі потрібно буде докласти значних зусиль на те, щоб раціональна ідея не була дискредитована практичними «схемами».

V.

ЕНЕРГЕТИКА УКРАЇНИ В СЕРПНІ 2024 р.

У серпні ситуація в енергетичній системі України послідовно змінювалася на краще. Тільки чотири дні місяця пройшли з обмеженнями споживання. При цьому графіки вимкнень запроваджувалися не більше, ніж для двох черг споживачів одночасно та лише у вечірній час, словацький оператор надавав НЕК «Укренерго» аварійну допомогу тільки чотири рази, а пропускна спроможність міждержавних перетинів використовувалася не більше, ніж наполовину. Відносно сталого балансу вдалося досягти завдяки поступовому зниженню денної температури в більшості регіонів України, високому рівню генерації на СЕС, а також відновленню об'єктів генерації та розподілу, в ході якого було заплановано до жовтня **запустити** дев'ять енергоблоків АЕС і **60-70%** потужності теплової генерації, зруйнованої російськими атаками.

Усе змінилося 26 серпня. Унаслідок найбільшої з початку війни комбінованої атаки на українську енергетичну систему, передусім інфраструктуру видачі потужності її атомних електростанцій, були **вимкнені** блоки № 1, 3 і 4 Рівненської й вимушено зменшена потужність Південноукраїнської АЕС. Увечері того ж дня, внаслідок порушення нормального функціонування системи, було вимкнено блок № 3 Південноукраїнської АЕС.

Завдана російськими ударами шкода була б у рази більшою, якби не **вжиття** заходів із прикриття об'єктів паливно-енергетичного комплексу, а також наявність на об'єктах передачі й розподілу електричної енергії захисту першого і другого рівнів, установленого в рамках реалізації експериментального **проєкту** із захисту об'єктів критичної енергетичної інфраструктури.

Попри це, тимчасова втрата 1,5 ГВт потужності за збереження аномально високих температур повітря, що збільшують споживання на 1,0-1,3 ГВт, призвели до повернення графіків аварійних та/чи погодинних вимкнень для двох-трьох черг споживачів і завадили реалізації **планів** учасників ринку з відновлення експорту електроенергії до Румунії, Угорщини й Молдови.

Аналіз атаки 26 серпня засвідчив чергову зміну тактики російських збройних сил. Якщо навесні 2024 р. вони намагалися вивести з ладу енергоблоки теплових і гідроелектростанцій, то цілєю серпневих атак стала інфраструктура видачі потужності атомної генерації. І, на відміну від попередніх спроб, використані для досягнення цієї мети крилаті ракети були споряджені касетними бойовими частинами.

Нова тактика мала частковий успіх. Хоча більшість атакованих об'єктів мали фізичний захист другого рівня, він, хоч і зменшив завдану шкоду, проте не вберіг від дрібних ушкоджень суббоєприпасами. До того ж відновлення атакованих об'єктів суттєво загальмувала необхідність знешкодження великої кількості касетних бойових елементів.

Атака 26 серпня свідчить, що військово-політичне керівництво рф не полишило ідеї виведення з ладу української енергетики. Тому удари по інфраструктурі атомної генерації, яка гарантує цілісність усієї енергетичної системи, ймовірно, триватимуть. При цьому рф формально не порушуватиме ч. 1 ст. 56 **Протоколу I** до Женевських конвенцій про захист жертв війни, оскільки наноситиме удари не по атомних електростанціях, а по інфраструктурі видачі їхньої потужності.

Між тим, швидкі перехідні процеси, що відбуваються внаслідок множинних відмов комутаційного обладнання та/чи пристанційних вузлів, здатні перевести атомні реактори в надважкі режими. Інцидентів другого-третього рівня за шкалою **INES** на Рівненській і Південноукраїнській АЕС у серпні вдалося уникнути лише завдяки високій фаховій підготовці диспетчерів і впровадженій в Україні симптомно-орієнтованій системі аварійного реагування.

Щоб зберегти цілісність Об'єднаної енергетичної системи України, тобто виконати основне **завдання**, яке поставив перед собою уряд, варто невідкладно:

- ✓ облаштовувати новий і модернізувати вже наявний на об'єктах передачі й

розподілу фізичний захист з урахуванням використання ворогом крилатих ракет повітряного базування з касетними бойовими частинами;

- ✓ сформувати й підтримувати на об'єктах передачі й розподілу розосереджених запасів найбільш уразливого обладнання (блочні та автотрансформатори, розподільчі пристрої, комутаційне обладнання тощо);
- ✓ передбачити глибше розвантаження атомних енергоблоків на АЕС одразу після повідомлення Повітряних Сил про появу крилатих ракет у повітряному просторі України.

Виконання цих завдань має вестися паралельно з підготовкою до опалювального сезону 2024–2025 рр.

У рамках цієї роботи в серпні: **визначено** перелік енергетичних товарів, увезення яких в Україну здійснюється без сплати митних платежів; **ініційовано** будівництво 700 МВт високоманеврових електростанцій; **установлено** додаткову річну квоту підтримки для виробників енергії з відновлюваних джерел; **дозволено** не застосовувати обмежувальні заходи до споживачів, що забезпечують за рахунок власного виробництва не менше 80% загального обсягу споживання електричної енергії; **додано** до переліку пріоритетних видатків фінансування акціонерного товариства «Фонд декарбонізації України»; **розпочато** реалізацію експериментального проєкту щодо розподілу скрапленого нафтового газу для задоволення потреб побутових споживачів.

Було продовжено формування резервів потужності генерації. За результатами першого спеціального аукціону на закупівлю резервів підтримки частоти на 5 років, проведеного відповідно до **постанови** НКРЕКП НЕК «Укренерго», оператором **придбано** 99 МВт потужності, що відповідає потребі, визначеній для цього виду резервів. За результатами другого аукціону **придбано** 240 і 260 МВт резервів на послуги завантаження й завантаження-розвантаження в кожній годині (41 і 62% виставлених на аукціон потреб). Близькість цін укладених контрактів

до економічно обґрунтованих додає надії, що відповідні проєкти будуть реалізовані у встановлені терміни. Третій спеціальний аукціон запланований на жовтень.

Органи влади **зобов'язані** до кінця року забезпечити встановлення генеруючих установок, призначених для виробництва та зберігання електричної енергії для покриття споживання в громадських та адміністративних будівлях, закладах охорони здоров'я та закладах освіти, закладах та установах системи соціального захисту населення.

У НАК «Нафтогаз України» **запевнили**, що «готові забезпечити державу необхідним ресурсом палива та гарантувати своєчасне укладання договорів з виробниками тепла», навіть з урахуванням очікуваного приєднання до Об'єднаної енергетичної системи України до 1 ГВт нових газопоршневих і газотурбінних установок.

Для цього Група Нафтогаз планує додатково до **запланованих** 13,2 млрд **закачати** в підземні сховища до кінця року не менше 0,6 млрд куб. м газу. Ресурс буде придбаний за договором гарантії з Європейським банком реконструкції та розвитку, за яким НАК «Нафтогаз України» **отримає** €200 млн на створення стратегічних резервів природного газу й підтримання енергетичної безпеки. Відповідні обсяги **«використовуватимуться** за умови виникнення надзвичайних ситуацій і лише для потреб бізнесу», хоча порядку поводження з резервом досі не розроблено.

Завдяки низці рішень, ухвалених Кабінетом Міністрів України та НКРЕКП (зокрема **постанові**), і зменшенню споживання електроенергії внаслідок тривалих стабілізаційних відключень, **заборгованість** з її оплати виробникам у серпні знов скоротилася (до 14,0 млрд грн; -2,0 млрд грн, порівняно з липнем).

Натомість, борги на балансуєчому ринку знову зросли (на 0,8 млрд грн). Цю проблему можна вирішити, забезпечивши платоспроможність усіх учасників енергетичного ринку – від виробника й постачальника до кінцевого споживача. Втім, далі регулярних **доручень** РНБО Кабінетові Міністрів справа не просувається. Уряд із невідомих причин фактично саботує **скорочення** переліків

захищених споживачів, частка підприємств критичної інфраструктури в яких становить не більше третини.

Газотранспортна система України функціонує в нормальному режимі. Номінації замовників послуг зберігання й бронювання потужності виконуються в повному обсязі. У серпні ТОВ «Оператор газотранспортної системи України» забезпечував щоденний транзит 40-42 млн куб. м російського ресурсу. Близько 89% газу прямувало до Словаччини, 11% – на АТ «Молдавська ДРЕС» у т. о. Придністров'ї. Транспортування здійснювалося через ГВС «Суджа». При цьому, **за словами** Президента України, після 31 грудня 2024 р. «договір із росією ніхто продовжувати не буде. На цьому поставлено крапку. Що стосується транзиту газу від інших компаній, то якщо надійде запит деяких наших європейських колег (а ми всі в Євросоюзі) – розглядатимемо їхнє прохання».

У свою чергу, АТ «Укртранснафта» транспортувала 25-27 тис. т російської нафти на добу для НПЗ Словаччини та Угорщини (управляються приватною угорською компанією MOL). Транзит здійснювався південною гілкою МТ «Дружба» (до НПС Феньєслітке й Будковце). При цьому сировина, що належала ПАТ «Нафтова компанія «ЛУКОЙЛ», була **заміщена** нафтою інших власників, передусім ПАТ «Татнефть». Оскільки внаслідок цього MOL недоотримала в липні 17% обсягів Urals, Словаччина та Угорщина **звинуватили** Україну в порушенні нею ч. 2 ст. 276 **Угоди** про асоціацію з ЄС у частині заборони одній зі сторін «переривати або скорочувати існуюче транспортування або транзит енергетичних товарів» (ч. 2). Проте відразу після одержання **висновку** Єврокомісії про відсутність впливу запроваджених Україною санкцій на поточні операції з транзиту, Угорщина **заявила** про наявність «добрих шансів» на вирішення проблеми. При цьому, як **зазначив** Михайло Подоляк: «Україна виконувала та виконуватиме свої контрактні зобов'язання у повному обсязі до передбаченої дати завершення дії таких контрактів». Цим радник

голови Офісу Президента України виправив свою **обмовку** стосовно припинення з 1 січня 2025 р. роботи південної гілки нафтопроводу «Дружба».

Нафтопродуктів на внутрішньому ринку було достатньо для задоволення попиту, який залишався на найвищому рівні завдяки сезону відпусток, активності аграріїв і великій кількості автомобільних перевезень. Оскільки ухвалений Верховною Радою 18 липня 2024 р. **закон** про підвищення ставок акцизного податку на нафтопродукти був підписаний Президентом лише 1 вересня 2024 р., власники автозаправних станцій у серпні не піднімали ціни на бензин і дизельне паливо, що мають подорожчати, щонайменше, на 2,00-2,50 грн/л. Подорожчання торкнеться й скрапленого нафтового газу, пропонування якого у вересні скоротяться, а ставка акцизу зросте на 185%, що підніме роздрібні ціни на цей ресурс на 5,50-6,50 грн/л, зробивши встановлення газобалонного обладнання на транспортні засоби економічно недоцільним.

Попри негаразди, що очікують вітчизняних автомобілістів, помітне зростання щільності протиповітряної й протиракетної оборони України, підвищення **захисту** інфраструктурних об'єктів, активність приватних інвесторів у розбудові децентралізованої генерації, **дотримання** учасниками енергетичних ринків графіків ремонтних і відновлювальних робіт, а також впевнена ліквідація ними наслідків атаки 26 серпня дозволяють зберегти оптимістичний прогноз на вересень. Насамперед це стосується скорочення тривалості стабілізаційних вимкнень електричної енергії з трьох-чотирьох до щонайбільше двох черг одночасно.

У подальшому багато що буде залежати від практичної реалізації пункту Формули миру «Енергетична безпека», оскільки, як зазначено у спільному **комюніке**, міжнародна допомога має критичне значення для захисту енергетичної інфраструктури України від воєнних загроз.

VI. СОЦІАЛЬНА СФЕРА

Міграційні процеси. Кількість українських біженців у ЄС продовжує зростати. З точки зору НБУ наразі переважають негативні ризики ще більшого відпливу мігрантів за кордон, меншого та пізнішого їх повернення. [За прогнозами Нацбанку](#), упродовж 2024-2025 рр. із України може виїхати ще близько 700 тис. людей – 400 тис. людей залишить країну у 2024 р. і 300 тис. – 2025 р.

Вагомими чинниками цього можуть стати законодавчі рішення урядів країн-реципієнтів щодо поглиблення інтеграції українських мігрантів у країнах перебування, а їхніх дітей – в освітніх системах країн перебування, і, відповідно, збільшення схильності до об'єднання родин за кордоном. Це негативно впливатиме на пропозицію робочої сили та споживчий попит і стримуватиме зростання ВВП. Значні зміни в структурі економіки та збільшення потреб у кваліфікованій робочій силі призводитимуть до подальшого посилення диспропорцій на ринку праці, що стимулюватиме зростання зарплат вище за зростання продуктивності в окремих секторах. Проте швидка відбудова житла, інфраструктури та збільшення кількості робочих місць завдяки поживленню економіки можуть зумовити активніше повернення мігрантів.

Актуальні дані за перше півріччя 2024 р. по Польщі наводить видання [Bizblog.pl](#): 77% нових іноземних компаній у Польщі відкрили українці, це близько 15,2 тис. фірм. Це майже стільки ж, скільки за весь 2022 р. і більше половини (53%) від минулого року. За весь період після повномасштабного російського вторгнення українці відкрили у Польщі майже 60 тис. фірм, що становить 11,2% від усіх іноземних компаній у країні. Така кількість відкритих компаній пов'язана з тим, що багато українців зазнають труднощів із влаштуванням на роботу за фахом. Громадянам України простіше розпочати свою справу, ніж працювати за наймом без кваліфікації. При цьому, за даними польського видання [Rzeczpospolita](#), польські підприємці відчувають дефіцит кадрів внаслідок скорочення рівня міграції та очікуваннями того, що політику щодо мігрантів можуть посилити.

Очікується, що «чисте» повернення мігрантів в Україну почнеться у 2026 р. та буде поступовим (близько 400 тис. осіб), оскільки

через довгу тривалість перебування за кордоном адаптація на новому місці зросте, а умови в Україні, у т. ч. через перебої з енергопостачанням, будуть складнішими, ніж передбачалося раніше.

Станом на серпень 2024 р., близько 4,32 млн громадян України отримали статус тимчасового захисту в ЄС після початку військового конфлікту в країні. Трійка країн-лідерів не змінилася – близько 60% усіх українських біженців зареєстровано у Німеччині (1,36 млн осіб), Польщі (966,78 тис.) та Чехії (360,78 тис.). У червні найбільший приріст числа українських біженців із тимчасовим захистом відзначений у тих же Німеччині (+15,01 тис.), Польщі (+12,52 тис.) та Чехії (+4,37 тис.).

Водночас кількість українців скоротилася лише у двох країнах ЄС: в Естонії (-1,25 тис.) та Франції (-80 осіб). З Естонії та Франції українці, швидше за все, їдуть не на батьківщину, а до країн, де існують великі українські громади, що полегшує адаптацію. Відтік українців, що триває, за кордон пояснюється енергетичними та економічними проблемами, а також ризиками, пов'язаними з безпекою. Можна прогнозувати, що з наближенням холодів та очікувані перебої з енергопостачанням міграційні настрої посиляться.

Кількість внутрішньо переміщених осіб також залишатиметься значною, оскільки згідно з [опитуваннями](#) МОМ велика їх частка не має куди повертатися через значні руйнування.

Проблеми заборгованості із зарплати. За даними сервісу «Опендатабот» з посиланням на дані Міністерства юстиції України, [понад 34 тис. боргів із зарплати зареєстровано](#) в Україні, станом на 6 серпня 2024 р. 1 872 компаній не виконали своїх зобов'язань перед співробітниками. Особливо критична ситуація в Сумській обл., де кількість таких компаній є найбільшою (5,6 тис. проваджень або 16,4% загальної кількості). Київ має 3,4 тис. боргів по зарплаті (9,8%). Третю позицію має Дніпропетровщина – 2,2 тис. або 6,6%. Найменше боргів – у Чернівецькій обл. Показово, що у перший рік повномасштабної російської агресії кількість нових випадків заборгованостей знизилася, але цього року їх вже стало більше на 7,1%, ніж за весь 2023 р. Найбільша кількість боргів була зареєстрована у 2021 р. – 6,3 тис.

Найбільшими боржниками виявилися **державні підприємства та акціонерні товариства**, на їхньому рахунку понад 11 та 9 тис. **судових проваджень** відповідно, що становить 33,8% та 28,8% усіх боргів. Слідом йдуть товариства з обмеженою відповідальністю – 4,9 тис. випадків або 14,2%. На дочірні та комунальні підприємства припадає 12,5% та 4,3% усіх заборгованостей. Ці цифри говорять про глибоку кризу у державному секторі. Коли підприємства, що належать державі, не спроможні виплатити зарплати своїм працівникам, це не просто проблема – це сигнал тривоги для всієї економіки.

Законотворча діяльність. Верховна Рада ухвалила в першому читанні **законопроект № 10147 «Про безпеку та здоров'я працівників на роботі»**, поданий Кабміном ще у жовтні 2023 р. Проект розроблений з метою «формування нової національної системи запобігання професійним ризикам шляхом впровадження на законодавчому рівні ризикоорієнтованого підходу у сфері організації безпеки та здоров'я працівників та імплементації положень Директиви Ради 89/391/ЄЕС від 12 червня 1989 р. про запровадження заходів, покликаних заохочувати до покращення безпеки та охорони здоров'я працівників на роботі». Проект закону покликаний наблизити українське законодавство до європейських стандартів у сфері безпеки та здоров'я працівників на робочому місці. Нові підходи передбачають організувати систему безпеки й здоров'я працівників за «проактивним» принципом запобіжних дій.

Серед іншого, пропонується вилучити з **Кодексу законів про працю** ст. 190-192,

в яких встановлюється заборона застосування праці осіб молодше 18 років на важких роботах і на роботах зі шкідливими або небезпечними умовами праці, а також щодо залучення до нічних, надурочних робіт і робіт у вихідні дні. Виключається стаття про те, що усі особи молодше 18 років приймаються на роботу лише після попереднього медичного огляду і в подальшому, до досягнення 21 року, щороку підлягають обов'язковому медичному оглядові.

Натомість згідно з документом, норми охорони праці визначатимуться окремо для кожного підприємства. При цьому мова йде не про обов'язок встановлення мінімальних вимог щодо охорони праці, а виключно про **можливість такої реалізації**, тобто вимоги щодо безпеки та здоров'я працівників на роботі запроваджуються довільно, а не в обов'язковому порядку. Забезпечення працівників засобами колективного та індивідуального захисту ставиться в залежність від суб'єктивного рішення роботодавця. Все це може призвести до негативних наслідків щодо належного виконання основних вимог пропонованої системи безпеки та здоров'я працівників на роботі. Такі підходи не відповідають суті, принципам та завданням, в тому числі держави, у сфері безпеки та здоров'я працівника на роботі.

Наслідками ухвалення відповідного законопроекту може стати фактична ліквідація Закону України про охорону праці. Будуть порушені норми близько 150 нормативних актів про охорону праці, зокрема Конвенція 129 Міжнародної організації праці (МОП) «Про охорону праці», Конвенція 87 МОП про свободу асоціації, Конвенція 98 про укладання колективних договорів, відбудеться послаблення прав профспілок. В результаті можуть постраждати близько 30% працюючих України, через звуження їхніх прав на забезпечення техніки безпеки та здорових умов праці.

Загалом імплементація у національне законодавство положень нормативно-правових актів ЄС у спосіб, запропонований у проекті, не виглядає оптимальною. З огляду на зазначені обставини проект вимагає суттєвого доопрацювання.

VII.

ПОЗИЦІЇ ГРОМАДЯН З АКТУАЛЬНИХ ПИТАНЬ¹

ЯКІ ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ Є ЗАРАЗ НА РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ, У СФЕРІ ЗАЙНЯТОСТІ?*	
% серед працюючих (роботодавців, найманих працівників, працюючих співвласників підприємств, самозайнятих)	
Мобілізація працівників	73,3
Дефіцит кадрів	53,5
Відтік кваліфікованих кадрів за кордон	47,6
Український бізнес продовжує працювати в «сірому» або «чорному» полі, що не дуже сприяє поверненню громадян, які виїхали	25,7
Диспропорції між зарплатними очікуваннями кандидатів та фінансовими можливостями бізнесу	22,1
Виїзд студентів на навчання за кордон	21,9
Вигорання і втома співробітників	21,0
Неготовність рекрутерів і роботодавців до співпраці з кандидатами, старшими 40 років	19,2
Відсутність стратегічного управління демографічними процесами	15,0
Перерозподіл працівників всередині країни (концентрація кандидатів в більш безпечних регіонах)	15,0
Брак фахівців зі знанням англійської мови, інших іноземних мов	14,5
Бажання працівників працювати віддалено (онлайн)	14,3
Низький рівень інклюзивності, мало ініціатив щодо залучення ветеранів і людей з інвалідністю	14,3
Неготовність працювати в маловідомих компаніях	6,0
Інше	0,3
Не бачу проблем	3,0
Важко відповісти	2,7

* Респондентам пропонувалося обрати всі прийнятні варіанти відповіді.

¹ Результати соціологічного опитування, що проводилося соціологічною службою Центру Разумкова з 6 по 12 червня 2024 р. за підтримки Фонду Конрада Аденауера в Україні.

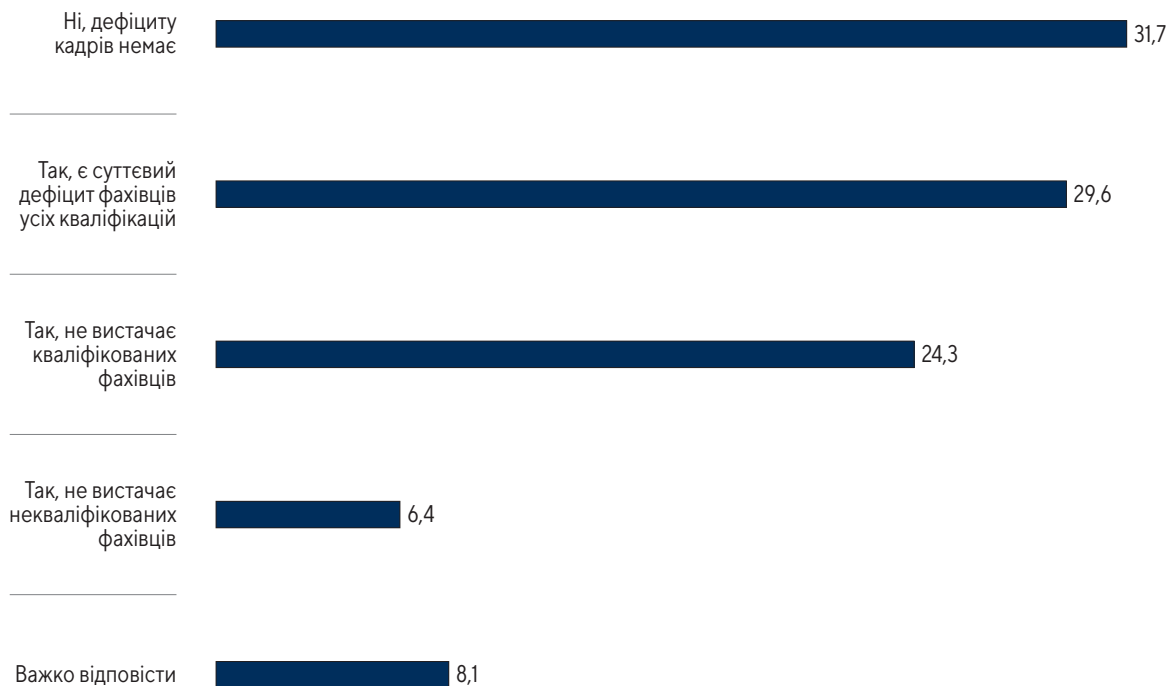
Опитування методом face-to-face проводилося у Вінницькій, Волинській, Дніпропетровській, Житомирській, Закарпатській, Запорізькій, Івано-Франківській, Київській, Кіровоградській, Львівській, Миколаївській, Одеській, Полтавській, Рівненській, Сумській, Тернопільській, Харківській, Херсонській, Хмельницькій, Черкаській, Чернігівській, Чернівецькій обл. та м. Києві (у Запорізькій, Миколаївській, Харківській, Херсонській обл. – лише на тих територіях, що контролюються урядом України та на яких не ведуться бойові дії).

Опитування проводилося за стратифікованою багатоступеневою вибіркою із застосуванням випадкового відбору на перших етапах формування вибірки та квотного методу відбору респондентів на заключному етапі (коли здійснювався відбір респондентів за статево-віковими квотами). Структура вибіркової сукупності відтворює демографічну структуру дорослого населення територій, на яких проводилося опитування, станом на початок 2022 р. (за віком, статтю, типом поселення).

Опитано 2 016 респондентів віком від 18 років. Теоретична похибка вибірки не перевищує 2,3%. Разом з тим, додаткові систематичні відхилення вибірки можуть бути зумовлені наслідками російської агресії, зокрема, вимушеною евакуацією мільйонів громадян.

ЧИ МОЖЕТЕ СКАЗАТИ, ЩО ТАМ, ДЕ ВИ ЗАРАЗ ПРАЦЮЄТЕ, Є ДЕФІЦИТ КАДРІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ?*

% серед працюючих (роботодавців, найманих працівників, працюючих співвласників підприємств, самозайнятих)

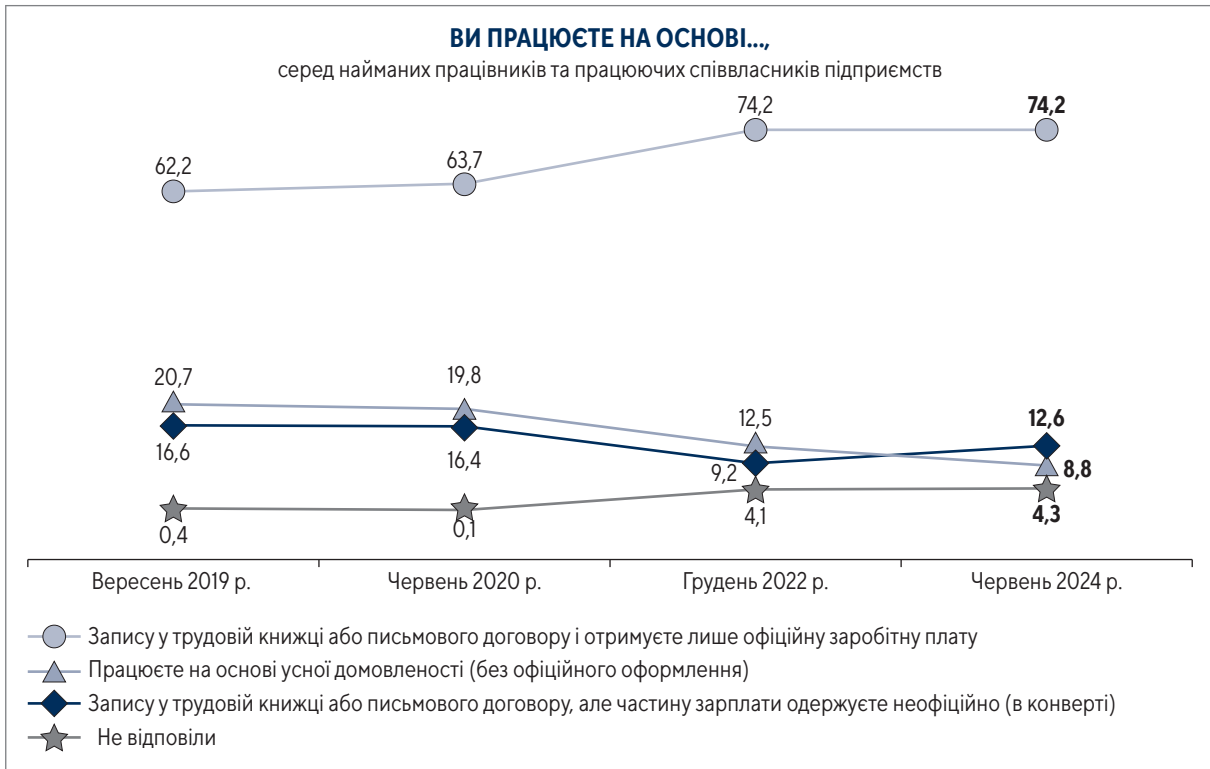

ЩО НЕОБХІДНО, АБИ ПОДОЛАТИ ДЕФІЦИТ КАДРІВ В УКРАЇНІ?*

% серед працюючих (роботодавців, найманих працівників, працюючих співвласників підприємств, самозайнятих)

Перекваліфікація співробітників і перерозподіл обов'язків у трудовому колективі	53,5
Програми залучення молодих фахівців	52,4
Заохочення повернення до України громадян України, які зараз перебувають за кордоном	52,3
Програми навчання та адаптації для працівників старшого віку	30,2
Пристосування робочих місць та умов зайнятості для працівників старшого віку та працівників з інвалідністю	23,7
Автоматизація процесів	21,6
Залучення жінок на чоловічі професії	15,5
Залучення робочої сили з інших країн	6,6
Підвищення віку виходу на пенсію	1,4
Інше	3,6
Нічого не потрібно робити	2,7
Важко відповісти	5,7

* Респондентам пропонувалося обрати всі прийнятні варіанти відповіді.

З ЯКИМИ ПРОБЛЕМАМИ СТИКАЄТЕСЬ ПІД ЧАС ПОШУКУ РОБОТИ?*

% серед непрацюючих, які шукають роботу

Низький рівень заробітної плати за наявними вакансіями	56,3
Відсутність робочих місць за фахом	51,9
Недостатність навичок та компетентностей, які потрібні роботодавцю	34,0
Зневіра в пошуку роботи	12,9
Відсутність навичок активного пошуку роботи	11,1
Необхідність отримання додаткової освіти	9,3
Активні бойові дії на території проживання	8,3
Небажання працювати	0,0
Інше	7,4
Важко відповісти, відмова від відповіді	1,0

* Респондентам пропонувалося обрати не більше трьох варіантів відповіді.

Над номером працювали:

Колектив авторів: Ю. Якименко (керівник проєкту), А. Биченко, О. Мельник, М. Міщенко, М. Пашков, О. Пищуліна, В. Омельченко, Г. Рябцев, П. Стецюк, М. Сунгуровський, В. Юрчишин.

Редакційно-видавничий відділ: З. Міщеня, К. Мокляк, Т. Овсяник.

Це видання було представлено Центром Разумкова в рамках Програми сприяння громадській активності «Долучайся!», що фінансується Агентством США з міжнародного розвитку (USAID) та здійснюється Раств в Україні. Зміст видання є винятковою відповідальністю Раств та його партнерів і не обов'язково відображає погляди Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) або уряду США.

Наша адреса:

01032, м. Київ, бул. Тараса Шевченка, 33Б, 7-й поверх

Телефон: (38 044) 201-11-98

Факс: (38 044) 201-11-99

е-mail: info@razumkov.org.ua

Вебсторінка: www.razumkov.org.ua

